

همبستگی سبک دلبستگی مادر با میزان دلبستگی مادر به شیرخوار

وحیده مقدم حسینی^۱، فرزانه جعفر نژاد^۲، عاطفه سلطانی فر^۳

^۱ کارشناس ارشد مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران.

^۲ کارشناس ارشد مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران.

^۳ استادیار روانپزشکی کودک و نوجوان، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: دلبستگی مادر تأثیری اساسی بر روی تکامل کودک و ایفای نقش مادر دارد. به همین دلیل در سالهای اخیر بحث دلبستگی مادر و کودک در این رابطه اهمیت زیادی پیدا کرده است. هدف از مطالعه حاضر نیز تعیین همبستگی سبک دلبستگی مادر و برخی مشخصات فردی و مامایی مادر با دلبستگی مادر به شیرخوار می‌باشد.

روش بررسی: در این مطالعه توصیفی، ۱۰۲ مادر دارای شیرخوار یک‌ماهه مراجعه‌کننده به مراکز و پایگاه‌های بهداشتی شهر مشهد در سال ۱۳۸۷ که معیارهای ورود به مطالعه را دارا بودند، به شیوه طبقه‌ای - خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. مشخصات فردی و مامایی مادر از طریق مصاحبه و داده‌های مربوط به سبک دلبستگی با استفاده از پرسشنامه سبک دلبستگی بالغین و دلبستگی مادر به شیرخوار، با استفاده از پرسشنامه دلبستگی مولر، ۴-۵ هفته بعد از تولد جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی اسپیرمن، کروسکال والیس و من‌ویتنی صورت گرفت.

یافته‌ها: در این مطالعه، میانگین دلبستگی مادر به شیرخوار $97/48 \pm 6/12$ بود. همچنین از بین ۳ نوع سبک دلبستگی، بالاترین میانگین مربوط به سبک ایمن گزارش گردید ($16/89 \pm 3/97$). یافته‌های این مطالعه، همبستگی معکوس معنی‌داری بین سبک دلبستگی اجتنابی مادر و دلبستگی مادر به شیرخوار نشان داد ($p < 0/037$ ، $r = -0/20$)، اما سبک دلبستگی رابطه معنی‌دار آماری با سن و تحصیلات مادر، تعداد بارداری‌ها، فرزندان و نوع زایمان نداشت.

نتیجه‌گیری: طبق نتایج این مطالعه، سبک دلبستگی مادر از عوامل مرتبط با دلبستگی مادر به شیرخوار می‌باشد.

کلید واژه‌ها: مراقبت از نوزاد؛ نوزادان؛ مادران.

نویسنده مسئول مکاتبات: دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران؛

آدرس پست الکترونیکی: jaafarnejadf@mums.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۸۸/۱۲/۹

تاریخ دریافت: ۸۸/۷/۴

مقدمه

کودک و ایفای نقش مادری دارد. این احساسات مادر از دوست داشتن و عشق ورزیدن به کودک، تعیین‌کننده این است که آیا شیرخوار یک مراقبت دوستانه و مداوم را برای تکامل عاطفی و جسمی دریافت می‌کند یا نه؟ (۳). مطالعات در این زمینه نشان می‌دهد زنانی که دلبستگی بالایی با شیرخوار خود دارند، اغلب به رفع نیازهای آنان حساس‌تر بوده و این حساسیت بر روی بسیاری از جنبه‌های شخصیت در حال شکل‌گیری از قبیل حس

بدون شک نظریه دلبستگی یکی از برجسته‌ترین و مهم‌ترین دستاوردهای روانشناسی معاصر است. از نظر جان بالبی دلبستگی یکی از نیازهای بنیادین انسانهاست (۱). طبق نظر او دلبستگی زمانی پیدا می‌شود که نوزاد رابطه گرم، صمیمی و مداوم با مادرش داشته باشد؛ رابطه‌ای که سبب رضایت و خشنودی هر دو طرف می‌گردد (۲). دلبستگی مادر تأثیری اساسی بر روی تکامل

دل بستگی و مشخصات فردی و مامایی مادر با دل بستگی مادر به شیرخوار انجام گردید تا با شناخت بیشتر این عوامل بتوان گامی مثبت در جهت ارتقای رشد و تکامل کودکان برداشت.

روش بررسی

این پژوهش توصیفی بر روی مادرانی که دارای یک شیرخوار یک ماهه بوده و در فاصله زمانی ماههای مرداد تا مهر سال ۱۳۸۷ جهت انجام پایش رشد شیرخوار خود به مراکز و پایگاه‌های بهداشتی شهر مشهد مراجعه کرده بودند انجام شد. جهت انتخاب واحدهای پژوهش از هر ۳ منطقه بهداشتی شهر مشهد که هر کدام در حکم یک طبقه می‌باشند، با توجه به نسبت جمعیت مادران باردار تحت پوشش، تعدادی از مراکز و پایگاه‌های بهداشتی به صورت خوشه‌ای - تصادفی انتخاب و در هر مرکز و پایگاه انتخاب شده افرادی که دارای معیارهای ورود به مطالعه بودند، به روش غیراحتمالی در دسترس وارد پژوهش شدند. معیارهای ورود شامل: داشتن یک شیرخوار سالم با سن بیشتر یا مساوی ۳۷ هفته، عدم وجود اختلالات شدید روانی، استرس شدید و عدم اعتیاد به مواد مخدر و محرک در بارداری و یک ماه بعد از زایمان، جدا نبودن مادر و نوزاد بیش از ۲۴ ساعت بعد از تولد، به دست آوردن نمره کمتر از ۱۳ از تست افسردگی ادینبرگ و تأیید آن از طریق مصاحبه با روانپزشک بود.

مادران دارای نمره ۱۳ یا بالاتر، از تست افسردگی ادینبرگ، سوء مصرف و اعتیاد به مواد مخدر، محرک و وجود استرس‌های شدید در طی دوره حاملگی و یک ماه بعد از زایمان، از مطالعه حذف شدند.

جهت بررسی دل بستگی مادر به شیرخوار از مقیاس دل بستگی مولر که دارای ۲۶ آیتم است، استفاده گردید. روایی این ابزار به روش روایی محتوا و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ $Ra=0/89$ تأیید شده است. سبک دل بستگی در مادر نیز با استفاده از مقیاس دل بستگی بزرگسالان کولینز و رید مشتمل بر ۱۸ سؤال و ۳ زیر مقیاس دل بستگی ایمن، اضطرابی و اجتنابی که هر کدام از زیرمقیاس‌ها ۶ سؤال دارد، سنجیده شد. روایی محتوای آن توسط پاکدامن (سال ۱۳۸۱) و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ $Ra=0/74$ به تأیید رسیده است. همچنین جهت بررسی دل بستگی

کنجکاوی، توانایی اجتماعی شدن، اعتماد به نفس، استقلال، همکاری و صداقت تأثیر گذار است (۴). در مقابل، در کودکانی که از روابط دل بستگی و محبت آمیز کمتری برخوردار هستند، تکامل عاطفی و ذهنی پایین‌تر، رفتارهای مدرسه‌گریزی، تعاملات اجتماعی ضعیف و کاهش توانایی در ایجاد ارتباط طولانی مدت و رفتارهای تهاجمی و خصومت آمیز بیشتری دیده می‌شود (۵). عوامل متعددی می‌تواند بر میزان احساسات دل بستگی مادر به شیرخوار مؤثر باشد. در تحقیقات مختلف نشان داده شده است اختلال روانی در مادر، میزان حمایت اجتماعی اطرافیان از مادر و میزان دل بستگی مادر با جنین در طی دوران بارداری می‌تواند بر روی این فرآیند اثر گذار باشد (۶). علاوه بر این، برخی از مطالعات، همبستگی مستقیم معنی داری را بین سبک دل بستگی ایمن در مادر با دل بستگی مادر به شیرخوار گزارش کرده‌اند (۷). به طور کلی، ۳ نوع سبک دل بستگی ایمن، اجتنابی و اضطرابی در بالغین وجود دارد. در نوع ایمن، افراد به راحتی می‌توانند روابط دوستانه خوبی با دیگران برقرار کرده و به آنان اعتماد کنند. در نوع اجتنابی، افراد عمدتاً از ایجاد روابط و کمک گرفتن از دیگران پرهیز می‌کنند و در نوع اضطرابی، افراد تمایل به ایجاد روابط دوستانه و نزدیک دارند؛ ولی در روابط خود، از طرد شدن و مورد توجه نبودن می‌ترسند (۸). در مادرانی که در دوران کودکی به خوبی از طرف مادران خود تحت مراقبت بوده‌اند، دل بستگی ایمن بیشتر بوده و حساسیت بیشتری را در مراقبت از کودک خود نیز دارند و از احساسات دل بستگی بالاتری نسبت به شیرخوار خود برخوردار هستند (۷). مشخصات فردی و مامایی مادر از جمله عوامل دیگری است که در مطالعات به آن توجه شده است. در مورد مشخصات فردی، ارتباط معنی داری بین سن مادر و دل بستگی گزارش نشده، ولی سطح تحصیلات از عوامل مرتبط بوده است (۱۰، ۹، ۳). همچنین در مورد مشخصات مامایی نیز ارتباطی بین تعداد بارداری‌ها و نوع زایمان با دل بستگی وجود نداشته است (۱۱-۱۲). با توجه به اینکه دوره شیرخوارگی از مهم‌ترین مراحل رشد و تکامل هر فرد بوده و کیفیت دل بستگی مادر به شیرخوار در این دوران می‌تواند تأثیر به‌سزایی بر روی آینده روانی - اجتماعی کودک داشته باشد و با وجود تفاوت‌های فرهنگی در این زمینه، این مطالعه با هدف تعیین همبستگی سبک

سبک دلبستگی ایمن، میزان دلبستگی مادر به شیرخوار افزایش می‌یابد ($r=0/08$)؛ در حالی که با افزایش سبک دلبستگی اجتنابی ($r=-0/20$) و اضطرابی ($r=-0/05$)، میزان دلبستگی به شیرخوار کاهش پیدا می‌کند که البته این همبستگی تنها در مورد سبک دلبستگی اجتنابی از لحاظ آماری معنی‌دار بود ($p<0/037$). همچنین بین ضریب همبستگی سن مادر ($r=-0/01$)، تعداد بارداری‌ها ($r=-0/08$) و تعداد فرزندان ($r=-0/11$) با دلبستگی مادر به شیرخوار رابطه معنی‌داری مشاهده نگردید.

میانگین و انحراف معیار نمره دلبستگی مادر به کودک در زنان با تحصیلات ابتدایی $96/81 \pm 8/20$ ، راهنمایی $98/17 \pm 4/95$ ، دیپلم $98/94 \pm 5/25$ ، فوق‌دیپلم و لیسانس $94/93 \pm 8/49$ برآورد شد، در گروه فوق‌لیسانس و بالاتر نیز فقط یک نفر نمره 103 را به دست آورد. اختلاف معنی‌دار آماری بین سطح تحصیلات و نمره دلبستگی مادر به دست نیامد (آزمون کروسکال والیس).

میانگین و انحراف معیار نمره دلبستگی در مادران با زایمان طبیعی $97/11 \pm 7$ و سزارین $98 \pm 4/8$ برآورد شد. اختلاف دو گروه معنی‌دار نبود (آزمون من ویتنی).

با استفاده از رگرسیون چندگانه همبستگی استاندارد شده (بتا) دلبستگی مادر به شیرخوار برای دلبستگی مادر به جنین $0/18$ ، حمایت اجتماعی $0/1$ ، نشانه‌های افسردگی $0/09$ ، طبقه اجتماعی-اقتصادی $0/09$ - به دست آمد که در هیچ موردی به لحاظ آماری معنی‌دار نبود.

بحث

پژوهش حاضر با هدف تعیین همبستگی سبک دلبستگی و برخی از مشخصات مامایی و دموگرافیک مادر با میزان دلبستگی مادر به شیرخوار انجام گرفت. در مورد سبک دلبستگی در مادر، یافته‌های مطالعه نشان داد میانگین نمره سبک دلبستگی ایمن بیشتر از دو سبک دیگر دلبستگی است. به علاوه، مطالعه حاضر نشان داد از بین ۳ نوع سبک دلبستگی، تنها سبک اجتنابی، همبستگی معکوس معنی‌دار با دلبستگی مادر به شیرخوار دارد. در مطالعه انجام شده توسط لیزابت همبستگی مستقیم معنی‌داری بین سبک دلبستگی ایمن در مادر با دلبستگی مادر به شیرخوار گزارش شده است (۳). همچنین در مطالعه Mercer و Ferketich نیز سبک

مادر به جنین از پرسشنامه دلبستگی مادر و جنین کرانلی و برای افسردگی بعد از زایمان از تست افسردگی ادینبرگ و جهت بررسی حمایت اجتماعی از فرم حمایت اجتماعی کاسدی استفاده شد. پرسشنامه دلبستگی مادر و جنین کرانلی دارای ۲۴ سؤال با طیف لیکرت می‌باشد که احساسات و افکار مادر نسبت به جنین را بررسی می‌کند. تست افسردگی ادینبرگ نیز دارای ۱۰ سؤال ۴ گزینه‌ای است که به دست آوردن نمره بیشتر یا مساوی ۱۳ در آن نشان‌دهنده افسردگی می‌باشد. پرسشنامه حمایت اجتماعی نیز دارای ۷ آیت ۳ گزینه‌ای است که در کل نمره $14-0$ را به خود اختصاص می‌دهد. در این مطالعه ابتدا پژوهشگر با مراجعه به مراکز و پایگاه‌های تعیین شده با مادرانی که جهت انجام کنترل رشد شیرخوار خود در یک‌ماهگی مراجعه کرده و معیارهای ورود به مطالعه را داشتند، صحبت نموده و در صورت تمایل بعد از گرفتن رضایت کتبی از آنها، ابتدا فرم مصاحبه مربوط به مشخصات مادر و شیرخوار، سپس پرسشنامه‌های مربوطه جهت تکمیل به آنان داده شد. جهت بررسی همبستگی سبک دلبستگی مادر، سن مادر، تعداد بارداری‌ها، تعداد فرزندان و دلبستگی مادر به شیرخوار از آزمون غیرپارامتریک ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده گردید. همچنین برای تعیین ارتباط بین سطح تحصیلات مادر و دلبستگی مادر به شیرخوار آزمون کروسکال والیس به کار برده شد. داده‌های به دست آمده در نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۴ مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. در تمام موارد $p<0/05$ معنی‌دار در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

در این مطالعه، میانگین سن مادران $25/5 \pm 4/63$ سال برآورد گردید. بیشترین سطح تحصیلات نیز مربوط به مقطع دیپلم بود ($0/51$). همچنین $65/7\%$ از افراد مورد بررسی، حاملگی اول را تجربه می‌کردند. از لحاظ نوع زایمان نیز، $55/7\%$ مادران زایمان طبیعی داشتند. به علاوه، 60% نوزادان دختر و 40% پسر بودند. نمره دلبستگی مادر به شیرخوار، حداقل و حداکثر نمره ممکن $104-72$ بود که در این مطالعه $97/48 \pm 6/12$ به دست آمد. بیشترین میانگین مربوط به سبک دلبستگی ایمن گزارش شد ($16/89 \pm 3/97$). ضریب همبستگی اسپیرمن نشان داد با افزایش

معنی داری در گروه سزارین کمتر از زایمان طبیعی بود که این تفاوت در ۶ هفتهگی معنی دار نبود (۱۲).

به طور کلی، براساس مدل خطر و آسیب پذیری که یکی از عناصر چهارچوب آسیب شناسی روانی تکامل می باشد، همواره عوامل یا مکانیسم های حمایتی از قبیل: وجود والد خوب، درآمد کافی، عملکرد روانی مثبت و هوش بالا در والدین، داشتن تجربه مثبت و خوب از دوران کودکی و حمایت اطرافیان وجود دارند که می توانند اثر عوامل خطر را کاهش دهند یا از بین ببرند (۱۴-۱۵). بنابراین در مطالعه حاضر می توان عدم وجود ارتباط بین متغیرهای مورد بررسی با دل بستگی مادر به شیرخوار را که البته در مورد اکثر آنها با سایر مطالعات انجام شده در این زمینه همخوانی وجود دارد، به نقش عوامل حمایتی نسبت داد.

نتیجه گیری

یافته های این مطالعه نشان داد سبک دل بستگی مادر از عوامل مهم مرتبط با دل بستگی مادر به شیرخوار می باشد. این مسئله باید در برنامه ریزی های مربوط به بهداشت روانی مادران و دوره های آموزشی جهت ارتقای دل بستگی مادر به شیرخوار مدنظر قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله پژوهشگران مراتب تقدیر و تشکر خود را از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد (قرارداد ۵۱۱/۱۱۷۹) و پرسنل محترم مراکز بهداشت که نهایت همکاری را در انجام این مطالعه داشتند، اعلام می نمایند.

دل بستگی ایمن در مادر به طور مستقل از سایر فاکتورها با دل بستگی مادر به شیرخوار همبسته بود (۱۳). یافته های مطالعه حاضر نیز می تواند تکمیل کننده نتایج این تحقیقات باشد. مطالعات قبلی نشان دادند احساسات مثبت مادر در روابط با دیگران با احساس دل بستگی بیشتر به شیرخوار همراه است، در مطالعه حاضر نیز مشاهده گردید مادرانی که نسبت به اطرافیان خود احساسات منفی دارند و از برقراری روابط با دیگران اجتناب و کنارگیری می کنند، در رابطه با شیرخوار خود، احساسات محبت آمیز کمتری دارند که در نهایت منجر به کاهش دل بستگی مادر به شیرخوار می شود. در مورد رابطه سن مادر، تعداد بارداری ها و تعداد فرزندان با دل بستگی مادر به شیرخوار نیز نتایج به دست آمده با نتایج مطالعه Mercer و Ferketich همخوانی داشت. Mercer در مطالعه خود بر روی ۲۴۲ مادر سنین ۱۵-۴۲ ساله، هیچ رابطه ای بین گروه های سنی و احساسات دل بستگی مادر گزارش نکرد (۹).

همچنین در مطالعه Mercer و Ferketich نیز تفاوتی در نمره دل بستگی مادری در مادران با طبقه اجتماعی متوسط و تحصیلات خوب از لحاظ تعداد بارداری و تعداد فرزندان وجود نداشت (۱۱)، اما در مورد سطح تحصیلات، یافته های مطالعه Lizabeth، نور و Robert متفاوت از یافته های مطالعه حاضر بود. به طوری که در مطالعه Lizabeth، سطح تحصیلات مادر از مهم ترین عوامل تأثیر گذار بر روی دل بستگی گزارش شد (۳). همچنین در این مطالعه، هیچ رابطه ای بین نوع زایمان و احساسات دل بستگی مادر به شیرخوار در یک ماهگی دیده نشد. در مطالعه انجام شده توسط Glasser، نمرات دل بستگی در یک هفتهگی بعد از تولد به طور

References:

- Ghorbani N. Ravandarmangariye Pooyeshiye Kootahmodat. Tehran: Samt; 2003. p. 123. [Text in Persian]
- Poorafkari N. Comprehensive Dictionary of Psychiatry and Psychology. 3rd ed. Tehran: Farhange Moaser; 1994. [Text in Persian]
- Lizabeth LC. Maternal Attachment in the Early Postpartum Period. Relationship with Adult Attachment Style and the Partner Relationship. Dissertation for Degree of Doctor Nursing Science. Louisiana State University Health Science Center School of Nursing; 2003.
- Sadock BJ, Sadock V. Kaplan and Sadock Synopsis of Psychiatry Behavioral Sciences. In: Rafie H, Rezai F. Tehran: Arjmand; 2003. p. 154. [Text in Persian]
- Atkinson RL, Atkinson RC, Esmitt E, Bam DG, Hoksma S. Hilgard Introduction to Psychology. In: Baraheni MN. 3rd ed. Tehran: Roshd; 2006. p. 121. [Text in Persian]

6. Virginia LC. Nancy L & Associates, Inc. Infant Attachment: What We Know Now. U.S Department of Health and Human Services 1991. Available From: <http://aspe.hhs.gov/daltcp/Reports/inatrpt.pdf>. Accessed 1991.
7. Ricks MH. The Social Transmission of Parental Behavior: Attachment Across Generations. Monographs of the Society for Research in Child Development 1985;50:211-27.
8. Attachment in Adult, From Wikipedia, the Free Encyclopedia. Available From: http://en.wikipedia.org/wiki/Attachment_theory#Attachment_in_adults. Accessed
9. Mercer R. The Process of Maternal Role Attainment Over the Past First Year. Nursing Research 1985;34(5):198-204.
10. Norr k, Roberts J. Early Maternal Attachment Behaviors of Adolescence and Adult Mothers. Journal of Nurse Midwifery 1991;36(6):334-42.
11. Mercer R, Ferketich S. Maternal Infant Attachment of Experienced and Inexperienced Mothers during Infancy. Nursing Research 1994;43(6):344-51.
12. Ruth G. Glasser. Method of Delivery and Maternal Infant Attachment. Dissertation for Degree of Doctor of Philosophy at St. New York: Jonse University; 2005. p. 44.
13. Mercer R, Ferketich S. Predictors of Parental Attachment during Early Parenthood. Journal of Advanced Nursing 1990;15:268-80.
14. Garmezy N, Masten AS. Stress Competence and Resilience: Common Frontiers for Therapist and Psychopathology. Behavior Therapy 1986;17:500-21.
15. Garmezy N, Masten AS, Tellegen A. The Study of Stress and Competence in Children: A Building Block for Developmental Psychopathology. Child Development 1984;55:97-110.